

УДК 340.12

DOI <https://doi.org/10.24195/sk1561-1264/2024-1-10>**Федорова Інна Валеріївна**аспірантка кафедри філософії, соціології
та менеджменту соціокультурної діяльностіДЗ «Південноукраїнський національний
педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»
вул. Старопортофранківська, 26, Одеса, Україна
orcid.org/0000-0002-6345-2309

РОЗВИТОК ЕВОЛЮЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ОСОБИСТОСТІ ЯК ПРОБЛЕМА ХОЛІСТИЧНОЇ АНТРОПОЛОГІЇ

Метою статті є апеляція до можливостей холістичної антропології за для вирішення проблем сучасної людини, яка стикається з необхідністю швидкої адаптації до мінливого світу, що є головною умовою успішного життя в наш час.

Методологія. Вирішення цієї проблеми вбачається в застосуванні холістичного підходу до багатогранного вивчення розвитку еволюційного потенціалу, одним з яких є особистісна реалізація як ключовий аспект людського буття. Цей аспект дослідження спрямований на розкриття індивідуальних здібностей і внутрішніх ресурсів, що сприяє більш повному самовираженню і досягненню більш високих рівнів самореалізації.

Наукова новизна. У статті зроблена спроба синтезу сучасної космології та квантової фізики (космологічного антропного принципу та принципу нелокальності) для побудови цілісної моделі людини, з перевагою духовності над матеріальністю, але за умови їх гармонійної взаємодії. Даний синтез було зроблено завдяки суто холістичному світорозумінню, яке допускає всі види досвіду, в тому числі релігійно-містичний, всі види пізнання, в тому числі міфологічне, всі види метафізики, що дозволяє вийти на рівень синтезу цих знань і сформуванню на цій основі принципово нові уявлення про Світ і Людину.

Висновки. Постмодернізм заповідав постгуманізм філософії, а деколонізаційні проекти постійно прагнуть розколоти рамки людства. Відсутність сутнісної основи веде до «ерозії» людини, до її фрагментації та дифузії з Іншим. У зв'язку з цим давно назріла необхідність перегляду антропологічної моделі людини, яку пропонує холістична антропологія, в основі якої лежить величезна спадщина духовних практик, різних підходів, давніх традицій і концепцій, здатних стати серйозними перетворюючими силами сучасності, комплексом для вдосконалення особистості і розкриття її еволюційного потенціалу.

Водночас, виникає потреба у перегляді підходу до освіти. Будучи головним чинником вдосконалення людини, освітня система повинна спрямовуватися в бік творчого розвитку потенціалу особистості, поглиблюючи при цьому знання про людину, перетворюючи його в гармонійний комплекс людинознавства з цілісною філософією в основі. Метою виховання має бути щаслива людина, а не успішна, за будь-яку ціну.

XXI століття відкриває горизонт для подальших дій. Незважаючи на загрозу технологічної гегемонії, побудувати траєкторію антропологічного вектора все ж можливо. Це час виклику для людини, час активної зміни колишніх стійких соціальних структур, час особистісного вдосконалення. Врешити-реши, людині належить вибрати, чи бути залежною, атрофованою істотою або стати незалежною, духовною, по-справжньому творчою істотою в автентичному антропологічному бутті.

Ключові слова: холізм, антропологія, еволюціонізм, людина, всесвіт, гуманізм, освіта.

Вступ. Криза особистісної ідентичності, а разом з нею обмеження можливостей у самореалізації, пов'язана з порушенням цілісності та гармонійності взаємозв'язків людини та навколишнього світу. Найбільш виразно позначивши свої сутнісні параметри до кінця XX століття, вона набула в умовах глобалізації самоочевидного значення актуальної філософсько-антропологічної проблеми постсучасності.

Вирішення цієї проблеми бачиться у застосуванні холистичного підходу для багатоаспектного дослідження розвитку еволюційного потенціалу, одним із яких є особистісна реалізація як ключовий аспект існування. Цей аспект досліджень спрямований на розкриття індивідуальних здібностей та внутрішніх ресурсів, що сприяє більш повному самовираженню та досягненню вищих рівнів самореалізації.

Сучасне життя часто пов'язане з високим рівнем стресу та невизначеністю. Розвиток еволюційного потенціалу забезпечує кращу стійкість до стресових ситуацій та здатність до адаптації. Особа, що усвідомлено розвиває свої ресурси, може ефективніше справлятися з труднощами. У свою чергу, усвідомлений розвиток еволюційного потенціалу сприяє формуванню високого рівня самосвідомості та саморегуляції. Особистість, яка розуміє свої сильні та слабкі сторони, здатна більш ефективно керувати своєю поведінкою, емоціями та рішеннями. Більше того, працюючи над собою та розвиваючи особисті якості, такі як емпатія, комунікабельність, вміння приймати рішення та мотивувати інших, людина починає відповідати викликам сучасності, якій необхідні лідери, здатні вести за собою та впливати на оточуючих.

Загалом, можна констатувати, що актуальність обраної теми обумовлена необхідністю філософсько-антропологічного осмислення проблем сучасної людини, яка стоїть перед необхідністю швидкої адаптації до світу, що змінюється, як головної умови успішного життя в наш час.

Метою цієї статті є аналіз можливостей холистичної антропології у вирішенні проблеми розвитку еволюційного потенціалу особистості.

Результати дослідження. Холістична концепція людини за своєю суттю, дуже давня. Її риси можна знайти в давніх індійських Ведах, і в навчаннях китайських даосів, античних філософів досократиків та мислителів епохи Відродження. Проте з часом вона була ніби забута або використувалася частково в уможливленні побудови європейських філософів, таких як Лейбніц, Спіноза, Шеллінг, Шеллер, де Шарден, Успенський, Штайнер і багато інших мислителів, які трактували людину як космопланетарний феномен, нерозривно пов'язаний з Макросвітом, але в той же час зберігає свою автономію.

Відродження холистичної концепції людини в західній культурі обумовлено інтересом космологів і фізиків до широко обговорюваної проблеми так званого Космологічного Антропного Принципу, який встановив певне співвідношення між фундаментальними властивостями Всесвіту загалом і наявністю в ньому життя і людини, точніше – між існуванням спостерігача і спостережуваними властивостями.

Як пише відомий своїми публікаціями космолог Л.М. Гінділіс: «Дуже важливим, на мій погляд, є встановлений за допомогою АП зв'язок між глобальними характеристиками Всесвіту в цілому та фундаментальними параметрами матеріального світу, з одного боку, і життєво важливими параметрами – з іншого. Інакше кажучи – виявлення того, що найважливіші властивості Всесвіту є необхідними для життя» [2].

На думку автора дисертації «Естетика Космосу» (1988), Ю.В. Лінніка, антропний принцип «стверджує гармонію Космосу та Людини. Давня ідея про зв'язок між людиною та світом отримує тут якісно нове осмислення» [5, с. 26]. Подібну думку висловлює і астроном В.В. Казютинський: «Виявляється глибокий зв'язок людини і Всесвіту і знову, ще в одному аспекті, підкреслюється «людиномірність» об'єктів астрономічного дослідження» [3, с. 177].

Не менш значущим для холистичної антропології є відкриття фізиками феномена нелокальності. Розмірковуючи над природою цього явища, почесний професор теоретичної фізики Лондонського університету Девід Бом, дійшов висновку, що світ, яким ми його знаємо, є лише одним аспектом реальності, її «явним» або «розгорнутим» порядком. Його матрицею, що породжує, є «прихований» (імпліцитний) порядок, тобто, як правило, незрима для нас сфера, в якій час і простір згорнуті. Для розуміння імпліцитного порядку, Бом вважав за потрібне розглядати і свідомість як невід'ємний компонент «холодообігу» (світу як голограми в динаміці), а тому включив у «розгорнутий» порядок і його [1].

Таким чином, свідомість і матерія виявляються взаємопов'язаними та взаємозалежними, проте не мають причинних зв'язків на «явному» рівні реальності. Вони є вкладені одна в одну

проекції вищої реальності, яка є ні матерією, ні свідомістю в чистому вигляді. Успішні експерименти надали теорії Бона Солідності, а відкрита Бенуа Мандельбротом фрактальна геометрія, що описує впорядкований хаос природи, також демонструвала «голографічний» принцип нескінченного вкладення самоподібних структур один одного на основі простих математичних співвідношень.

На даний час наука накопичила в різних галузях дуже багато дивовижних і значущих знань, ще не інтегрованих у вичерпну концептуальну систему. Її відкриття торкаються таких фундаментальних проблем, як принципи упорядкування й реалізації реальності та центральної нервової системи, розподіл інформації в Космосі та в людському мозку, природа пам'яті, взаємини частин і цілого тощо, і т.п. Все це знання вимагає філософського осмислення, яке має мати інтегральний чи холистичний характер. Такий синтез може створити цілісну філософію людини з яскраво вираженим оптимістичним відтінком. Основні ідеї цієї філософії викладено у статті Т.М. Поплавської і виглядають так:

«1) наш Всесвіт влаштований дуже розумно, інакше вчені не могли б відкривати існуючі в ньому закономірності та найтонші узгодженості, хоча традиції науки сьогодні перешкоджають тому, щоб визнати ці закономірності та узгодженості розумно передбаченими та цілеспрямовано здійснюваними;

2) антропний принцип, виявлений сучасними космологами, передбачає існування Світу не окремо від Людини, саме з нею, що з необхідністю впливає з фізичних умов реалізації Всесвіту;

3) людина не є вінцем творіння, ні вершиною еволюційних сходів, але як зазначала О.І. Реріх, одним із кращих устремлінь Космосу: «Головне завдання людству – поєднати матеріальний світ із духовним» (Агні Йога. Безмежність, I, 300)» [8].

З цих трьох постулатів можемо сформулювати, як мінімум, один висновок – людство, раси, народності та нації, так само, як і окремий індивід, розвиваються відповідно до певного плану, мають певні цілі, а значить і певний сенс, розкрити який нам і належить. Це вселяє оптимізм і наповнює змістом все, що відбувається, і з нами, і навколо нас.

Людина і розвивається в цьому світі, і в той же час здійснює в ньому зміни, тому сама собі може формулювати та реалізовувати певні умови в середовищі проживання. Звідси – важливість розуміння людиною того, які з умов сприяють її еволюційному становленню, а які його ускладнюють.

Більш сто років тому П.Д. Успенський говорив про те, що існуючі суспільні теорії несуть у собі уявлення про найкращий соціальний устрій, але найкращим він є для сучасної людини, а не для людини майбутнього. «Переймаючись цими теоріями, люди прагнуть створити найкращі умови для життя людини, не розуміючи того, що потрібно створювати умови *для еволюції людини*. Умови громадські і політичні оцінюються з погляду сьогодення, але не з погляду майбутнього» [10].

Отже, стає очевидним, що якщо людина хоче еволюціонувати, то перспектива цієї еволюції має бути закладена у всіх сферах людської життєдіяльності, її нинішнє буття має бути співвіднесене з цілями майбутнього. Іншими словами, людина повинна розуміти в чому полягає сенс її саморозвитку, її особистісної самореалізації.

Першою умовою створення необхідного для розвитку людини середовища є розуміння самого процесу еволюції з властивими їй основними етапами і, як наслідок, прийняття ієрархічного устрою соціального простору. З позиції холистичної антропології Всесвіт структурований ієрархічно, відповідно і природа, і людське суспільство також влаштовані за принципом природної ієрархії, в якій кожен людський суб'єкт і соціальна група займають свою унікальну нішу в лоні глобального еволюційного процесу, в який залучено все людство. Під словами «природна ієрархія» слід розуміти ієрархію, утворену еволюційними процесами становлення різних рівнів буття.

В історичній дійсності ідея ієрархічного устрою суспільства завжди викликала безліч різних тлумачень та спекуляцій, особливо коли філософська думка опускалася на рівень ідеоло-

гій. У цей момент їй починала протистояти ідея рівності. Все ХХ століття виявилось століттям торжества ідеї рівності. Але чи ця ідея тріумфуватиме у ХХІ столітті?

Крім значного внеску у суспільний розвиток у вигляді маніфестації та юридичного закріплення рівних прав і можливостей, ідея рівності, поєднавшись у суспільній свідомості з ідеєю еволюції, яка передбачає досягнення певної досконалості в майбутньому, призвела до значного спотворення останньої, чому сприяли по-перше, створення утопічних проєктів одночасного досягнення всіма суб'єктами соціуму певного, досить високого в етичному відношенні, рівня розвитку, та по-друге, дискримінація та геноцид окремих індивідумів та соціальних груп, визнаних або не відповідними очікуванням, або відстаючими в еволюційному розвитку, згідно з думкою все тієї ж горезвісної суспільної свідомості.

І в тому, і в іншому випадку соціум прагнув створити штучне гомогенне середовище, що відповідає певному ідеалу досконалості, який забезпечив би процвітання цього соціуму.

Перша тенденція супроводжувалася вірою у всемогутність суспільства у справі формування та зміни людської природи, активного створення всіляких штучних механізмів для компенсації природної нерівності, виникненням так званих ерзац-еліт, що створюються з порушенням принципу ієрархічної відповідності та маніфестують невідповідність еволюційному етапу стану свідомості як окремих індивідів, так і цілих груп місцю, яке вони займають у соціальному просторі. Це призвело до неминучого дисонансу між встановленою у суспільстві формальною рівністю та існуючою об'єктивно природною ієрархією.

У другому випадку, при дискримінації тих, хто відстає в еволюційному розвитку, гомогенність досягалася або шляхом витіснення індивідумів і груп, визнаних у цьому суспільстві негідними, на соціальну периферію, або шляхом їхнього безпосереднього знищення. Вся історія ХХ століття рясніє подіями, в яких яскраво простежується геноцид неугодних етнічних та соціальних груп у різних куточках нашої планети, не кажучи вже про справжню війну у ХХІ столітті, яку розв'язав фашистський режим Путіна.

Слід зазначити, що порушення принципу ієрархічної відповідності, зазвичай, є причиною виникнення кризових станів суспільства. Це відбувається через ряд причин, однією з яких, можна сказати, провідною, є цілепокладання. Конфлікт цілей представників різних рівнів ієрархії – це наслідок конфлікту між різними системами цінностей.

При детальному розгляді будь-яких проблем, що виникають у людському співтоваристві, можна зрозуміти, що в їхньому корені є зовсім не різниця культур, фінансово-економічного рівня тощо. В основі переважної більшості проблем сучасного світу лежить конфлікт між системами цінностей, зумовлений різними еволюційними рівнями свідомості членів ієрархії.

Коригуючим ціннісним моментом у таких ситуаціях може бути концепція вищої етичної платформи. Тож цінність досліджень у цьому напрямі наймовірно висока.

Для побудови зазначеної концепції, по-перше, потрібно відмовитися від принципу вирівнювання, «гомогенізації» соціуму. По-друге, звернути увагу на ієрархізовану організацію планетарної біосфери, у якій цілком гармонійно співіснують цілі екосистеми різного рівня еволюційного розвитку. Більше того, кожен рівень у цих сходах не просто займає свою нішу, він є життєво важливим та необхідним для повноцінного функціонування природного універсуму. Те саме треба сказати і про універсум Людини: збереження світоглядного розмаїття людини так само необхідне, як і збереження різноманіття біологічних видів у природі, продеклароване свого часу ООН [4].

Тут слід звернути увагу на особливість холистичного підходу до розуміння природи та організації ієрархії. На відміну від поширеної еволюціоністами думки про те, що всі форми життя розвивалися і розвиваються від простого до складного, прихильники холізму, погоджуючись із цим порядком зростання складності, вказують на існування певних цілей цього процесу, що й підтверджує відкритий космологами Антропний Принцип.

З позиції холистичної метафізики, космос чи порядок виникає з хаосу внаслідок дії певної програми чи Ідеї: вищий вимір надає модель, яка об'єднує та пов'язує розділені та ізольовані частини в єдність, усередині якої між холонами здійснюється певний зв'язок, який і забезпечує

цю єдність. Іншими словами, вище є причиною нижчого, складне породжує просте, а не навпаки. Діалектика еволюції – інволюції розкриває сенс існування практично всіх форм життя у Всесвіті. Творче сходження Духа в Матерію (інволюція) змінюється творчим сходженням перетвореного Духа з Матерії (еволюція). Тому еволюція в усіх релігійно-філософських вченнях Стародавності завжди розумілася як самовдосконалення, як подолання інертності Матерії з метою вдосконалення її форми [8].

Проводячи паралель між Макро і мікрокосмосом, американський вчений і філософ Кен Вілбер пише: «...оскільки Всесвіт має напрямок розвитку, у нас самих також є напрямок розвитку. У русі є сенс, у розвитку є внутрішня цінність. Як висловився Емерсон, ми лежимо на колінах вищої свідомості, яка інакше називається Духом. Існує тема, що вписана у справжній космос. Існує візерунок на стіні порожнечі. У кожному жесті є сенс, у кожному погляді є краса» [9, р. 37].

Згідно з антропологічною концепцією Кена Вілбера, людина – це холон, який є одночасно цілим і частиною, якому властиві дві тенденції чи сили, що підтримують властивості цілісності та частковості. З одного боку, їй необхідно підтримувати свою цілісність, ідентичність, автономію чи організацію, щоб просто існувати у навколишньому середовищі, з іншого боку, їй також необхідно бути частиною іншого цілого, від якого залежить її власне існування. Тому для холону так важливо мати не тільки свою власну організацію як цілого, але необхідно постійно брати участь у взаємодії як частини з цілим. Якщо він не може виконувати ці обов'язки, він буде просто зруйнований, просто перестане бути. Ці здібності холону філософ називає «горизонтальними», однак у холоні присутні, потенційно, і «вертикальні» здібності, які Вілбер називає «самовизначенням» та «самораспадом». «Якщо холону не вдається підтримувати свою організацію чи взаємодію, він може повністю зруйнуватися. Коли він руйнується, він розпадається на підхолони: клітини розпадаються на молекули, які, своєю чергою, розпадаються на атоми» [9, р. 24].

Таким чином, у контексті холистичної парадигми, людина є частиною/цілим або холоном, структурованим за принципом ієрархії чи холархії, вписаним в еволюційний процес загального розвитку. З одного боку, їй необхідно підтримувати свою цілісність, ідентичність, автономію чи організацію, щоб благополучно існувати у навколишньому середовищі, а отже, всі компоненти її внутрішнього світу, всі її «Я-концепції», повинні бути ієрархізовані та гармонійно взаємодіяти один з одним. З іншого боку, їй також потрібно бути частиною більшого цілого, від якого залежить її власне існування, тобто постійно брати участь у взаємодії із цим цілим і це взаємодія теж має бути гармонійною. Для людини цим цілим може бути сім'я, суспільство, зрештою, природа. Якщо вона не може виконувати ці обов'язки, вона буде просто зруйнована, просто перестане бути.

Людина, яка перебуває в дисгармонійних, конфліктних відносинах сама з собою і, природно, зі своїм оточенням приречена на руйнування та зникнення. Однак це лише горизонтальні взаємодії, водночас потенційно в кожному з нас є і можливості вертикальної взаємодії, які виражаються через самовизначення чи саморозпад.

Самовизначення чи знання свого призначення у житті є прерогативою гармонійних людей. Якщо ж людина не може або не хоче шукати свого призначення, вона житиме за чужим сценарієм, що в результаті призводить до саморозпаду. Алкоголізм, наркотики, різного ступеня депресії дійсно руйнують розчаровану в житті людину, незалежно від досягнутих нею соціальних благ і вершин.

У зв'язку з цим, думається, що основним завданням холистичної антропології є формування адекватного знання про природу людини, її призначення, про характер її взаємин з навколишньою реальністю – соціальною, культурною, екологічною тощо.

Оскільки соціальний світ, що оточує людину, неоднорідний і є багатовимірним простором з великою безліччю середовищ, дуже важливо, щоб кожна людина розвивалася в тому середовищі, яке б сприяло її еволюційному становленню, тому суспільство має надати кожному людському суб'єкту можливості вибору того середовища, в якому максимально розкриється його еволюційний потенціал, що і зробить його щасливим чи гармонійним.

Такий підхід потребує зміни спрямованості усієї системи освіти. Представниця етики турботи Н. Ноддінг (Nodding Nel. Happiness and Education, 2003), аналізуючи сучасну ситуацію в освітніх закладах різного рівня, акцентує увагу на орієнтації на загальну вищу освіту і предметі природничо-наукового циклу, в тому числі математику, незважаючи на те, що більшість учнів, з іншим складом своїх природних нахилів, буває неспроможна засвоювати запропонований матеріал і бути щасливою у цій професійній діяльності. Та й хто, якщо всі будуть математиками, торговими представниками та управлінцями, робитиме роботу теслярів та сантехніків, доглядатиме дітей та старих? Невже проста праця в суспільстві має стати долею невдах?

Автор книги «Щастя та освіта» наполягає на створенні різноманіття освітніх можливостей та облаштування у суспільстві умов для максимального розкриття потенціалу кожної особистості, бо щасливим суспільство можуть зробити лише щасливі люди. Але в яких з існуючих нині систем освіти можна знайти мету – формування щасливої особистості? Мабуть, у жодній! Втім, є педагогічні концепції, що націлені на формування успішної особистості, причому розуміння «успішності» в них трактується досить широко. Це не лише матеріальне чи кар'єрне зростання, але як його умова – зростання духовне[7].

Згідно з авторами книги «Чотирирівнева освіта» світу більше нецікаві знання – «пошукачі» знають усе. Цікаво, як ти зможеш розпорядитися своїми знаннями, як поведеш себе у світі, наскільки зможеш до нього адаптуватися. Це головне, чим сьогодні визначається успіх, і в цьому є суть сьогоденної освіти. Її завдання – виховувати креативність, критичне мислення, вміння спілкуватися та співпрацювати; давати актуальні знання та розвивати здатність розпізнавати та використовувати потенціал нових технологій. І ще одна важлива мета: розвиток індивідуальних якостей, які допомагають жити і разом працювати, будуючи стійке людське суспільство» [11, с.25].

Ключові якості, що необхідні, на думку авторів книги, для життя в сучасному світі, – це Усвідомленість (Mindfulness), Допитливість (Curiosity), Рішучість (Courage), Стійкість (Resilience), Моральність (Ethics), Лідерство (Leadership). Розвиток цих якостей зробить із учнів «гнучких універсалів».

У зв'язку з тим, що освіта не створює якості, а розвиває вже наявні в індивіда, цілком природно уявити, що гнучкими універсалами зможуть стати не всі, а тільки ті учні, які мають певні задатки.

У поданні багатьох учених людина при народженні вже не є такою собі «tabula rasa», на якій протягом усього її життя соціум пише свої письмена. Все частіше і частіше питання про генетичну обумовленість порушується в етичній, соціальній та естетичній областях. На біологічній заданості властивостей кожної людської особистості наполягали А. Адлер, К. Лоренц, А. Маслоу, З. Фрейд, М. Шелер, К. Ясперс та інші вчені.

П.Д. Успенський говорив про те, що люди народжуються з певним рівнем свідомості. На генетичному різноманітті, що зумовлює різноманіття особистісних характеристик, наполягав відомий генетик В.П. Ефроїмсон.

Цілком можливо, що в недалекій перспективі наука, подібно до стародавніх волхвів, вже при народженні людини зможе визначити, які вона матиме здібності та таланти, внаслідок чого можна буде дати їй відповідну освіту, проте зараз час ще не настав, тому треба розглядати кожну людину, що приходить у світ, як певну даність, що таїть у собі унікальний еволюційний потенціал, який необхідно розвивати засобами виховання та освіти.

Процес розвитку рослини від проростання зерна до його визрівання як плода – процес природний. Такий же природний еволюційний процес закладений і в людині, а основне завдання суспільства, що еволюціонує, полягає у створенні найбільш сприятливих умов для його розкриття відповідно до внутрішнього «зерна». Відповідальність за розкриття внутрішньої злагоди у підростаючого покоління лежить як на батьках, так і на педагогах, але педагоги і шкільні психологи, як освічена частина цього процесу, несуть і велику міру відповідальності.

В умовах технологічних викликів, що складаються, в ситуації настання четвертої промислової революції, плоди якої ми всі вже бачимо у всьому своєму розквіті, формування людини

в її традиційному, природному сенсі має бути першим пріоритетом у сфері освіти. Освіта як діяльність технічного характеру, як формування робочої сили та кваліфікованих кадрів втрачає свою актуальність. Освіта має перейти до свого першорядного завдання – формування повноцінного образу особистості.

При цьому зволікати вже не можна. Темп технологічних змін незрівнянно швидший, ніж перебудова освітньої системи. Однак перевага другої полягає в тому, що подібні змагання їй не потрібні. Необхідна лише якісна зміна в іншій площині. У площині формування повноцінної особистості, внутрішньої людини.

Зростаючу проблему освіти бачать і сучасні діячі, які тісно пов'язані з технологічним сектором економіки. Китайський підприємець, засновник групи компаній Alibaba Джек Ма також висловив своє занепокоєння на Давоському економічному форумі в 2018 році: «Якщо ми не змінимо підходи до навчання дітей і до того, чому ми їх навчаємо – через 30 років ми матимемо великі проблеми»[6]. Яскравим підтвердженням словам пана Ма є нещодавно опублікований звіт McKinsey Global Institute, згідно з яким до 2030 року роботи замінять 800 млн. робочих місць. «Машини розумніші – продовжує Ма. – Замість того, щоб давати дітям знання, ми маємо вчити їх чогось унікального. Цінності, віра, незалежне мислення, робота в команді, турбота про інших – потрібні нашим дітям soft skills. Школа цьому не навчає. Ми маємо навчати дітей спорту, музики, малюванню – того, що пов'язане з мистецтвом, щоб ми були різними. Нам необхідно навчати протилежним машинним алгоритмам знанням»[6].

Вимагають зміни самі принципи освітньої системи. Цьому сприяє і ситуація, що складається на ринку праці, і перебудова підходів до навчання, освітньої системи країн в цілому. Безперечний вплив має і технологічна ситуація. Освітня модель, побудована за принципом формування для роботодавця робочої сили, застаріває. Універсальне професійне навчання з кожним роком стає менш ефективним через специфікацію діяльності роботодавців.

Часто роботодавцю навіть простіше самостійно вивчити здатного співробітника, ніж переучувати його після кількох років навчання. Стає рентабельним формувати методологічні відділи, які з нуля навчають співробітника, передають принципи корпоративної культури та у стислі терміни допомагають освоїти специфіку роботи компанії.

Кожна промислова революція істотно змінювала картину та принципи діяльності цілих галузей, проте як результат четвертої промислової революції футурологи пророкують безпрецедентний масштаб змін, які фундаментальним чином трансформують багато сфер діяльності.

Процеси майбутніх змін вплинуть і на роль людини у світі. Функціональний підхід до людини не витримає конкуренції перед роботизацією, цифровізацією та автоматизацією (ЦРА). Відповідно, людина змушена буде грати якусь іншу роль.

Футурологи та філософи прогнозують, що процеси ЦРА звільнять значно більше часу на дозвілля, а ті чи інші моделі безумовного базового доходу зможуть забезпечувати населення необхідними коштами, доповнюючи все це пільгами та субсидіями. Механічна та алгоритмічна праця поступово стане прерогативою роботів та автоматизованих систем. У такій ситуації людська діяльність набуває іншого виміру та підходу. Вже зараз звучать такі концепції, як «економіка вражень», що розглядають бізнес та продукт насамперед як засіб формування комплексу вражень, від чого залежить їхня успішність у споживача. Можна припустити, що у ситуації четвертої промислової революції сформується «економіка самовираження», де людина чи група людей здійснюватимуть свою автентичну творчу суть, створюючи нові підходи та комбінації творчих продуктів та актів. Це може бути час самоздійснення, органічного втілення особистісного змісту, цінності людської свідомості. І щоб подібне самовираження не перетворилося на сурогатне свавілля, на епатажне наслідування чи спотворену естетизацію, необхідна повнота та глибина особистості, її оформленість, її зрілість. У цьому полягає така значима роль освіти – у оформленні образу особистості на протилежність потворності.

Стає зрозуміло, що система освіти в її стані не відповідає викликам найближчого майбутнього. З кваліфікаційно-професійної системи освіти має перейти до універсально-особистісної, холістичної парадигми. Освіта має бути спрямована на розкриття потенціалу особистості

та зміцнення її універсальними особистісними навичками. Причому виявлення потенціалу має нести не інженерну роль, але педагогічно-терапевтичну, здатну органічно визначити, або наблизити юнака або дівчину до ясності особистісної творчої потенції.

У цьому сенсі особливої значущості набуває холистична антропологія, узгоджена з основоположною філософською глибиною. Саме така, цілісна антропологія може об'єднати в одне смислове ядро досягнення та значущість як наук про людину, так і наук про Всесвіт, починаючи з космології та закінчуючи інформаціологією та генетикою.

Висновки. Сучасні тенденції антропологічного дискурсу рухаються у бік деантропологізації. Постмодернізм залишив філософії у спадок постгуманізм, проекти деколонізації також прагнуть розщепити каркас людяності. Відсутність сутнісної основи призводить до «розмивання» людини, до її фрагментарності та дифузії з Іншим. Невиразна маса, що переливається і рясніє, – ось погляд на людину з позиції постгуманізму.

Реалії сучасності вимагають розвитку таких філософських концепцій, які в змозі вловлювати нерв епох, що змінюються.

У зв'язку з цим давно назріла необхідність перегляду антропологічної моделі людини, що і пропонує холистична антропологія, яка базується на величезній спадщині духовних практик, різних підходів, стародавніх традицій і концепцій, здатних стати серйозними силами сучасності, що трансформують, комплексом вдосконалення особистості і розкриття її еволюційного потенціалу.

Поряд із цим, необхідний перегляд підходу до освіти. Будучи головним чинником вдосконалення людини, освітня система повинна повернути у бік творчого розвитку потенціалу особистості, при цьому поглиблюючи знання про людину, перетворюючи їх на гармонійний комплекс людинознавства з холистичною філософією в фундаменті. Метою освіти має стати щаслива особистість, а не успішна, за будь-яку ціну.

Необхідна і трансформація форматів навчання, потрібні нові творчі підходи до передачі знань в умовах кліпового мислення. У цьому можуть допомогти помірні технології, однак і тут освіта має сприяти помірному підходу до технологій.

XXI століття відкриває обрій для подальших дій. Незважаючи на загрозу технологічної гегемонії, все ще є можливість побудувати траєкторію антропологічного вектора. Це час виклику для людини, час її активної зміни колишніх стійких соціальних структур, час удосконалення особистості. Людина в кінцевому підсумку повинна вибирати, чи бути їй залежною, атрофованою істотою таблеткових рішень і суб'єктності, що розпадається, або стати незалежною, духовною, справді творчою істотою, яка перебуває в автентичному антропологічному бутті.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Bohm D. Wholeness and the Implicate Order, London: Routledge, 2002. 284p
2. Гінділіс Л. М. Антропний принцип: чи займає людина виняткове місце у Всесвіті.// Глобальний еволюціоналізм. URL: <http://nauka.narod.com>
3. Казютинський В.В. Антропний принцип у науковій картині світу.//Астрономія і сучасна картина світу. Харків, Вид-во «Наука», 1996. С. 144-182.
4. Конвенція про біологічне різноманіття. URL: http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/biodiv.shtml
5. Лінник Ю.В. Естетика Космоса: Автореф. дис...д-ра філос.наук. URL: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe
6. Ма Д. Через те, як ми вчимо дітей, вони можуть втратити роботу. URL: https://forbes.kz/process/education/djek_ma.17.05.2020.
7. Nodding Nel. Happiness and Education. Cambridge University Press, New York, 2003. 308p.
8. Poplavska T.M. Human Problem in the Context of Holistic Anthropology// Significance of personal self-expression and creative work in the course of formation of the society`s cultural potential. London, Published by LASHE, 2016. P.73-76.
9. Ken Wilber. A Brief History of Everything. Boston: Shambala Publications, 2017. 376p/
10. Успенський П.Д. Нова модель Всесвіту. URL: <http://psylib.org.ua/books/uspen02/>
11. Фадель Ч., Бялик М., Триллін Б. Чотиривимірна освіта. Компетенції, необхідні для успіху. Вид-во «Точка», 2018.

REFERENCES

1. Bohm D. Wholeness and the Implicate Order, London: Routledge, 2002.284p
2. Hindilis L. M. Antropnyy pryntsyyp: chy zaymaye lyudyna vynyatkove mistse u Vsesviti? // Hlobal'nyy evolyutsionizm. URL: <http://nauka.narod.com> [Gindilis L. M. The Anthropic Principle: Does Man Occupy an Exceptional Place in the Universe?]
3. Kazyutyns'kyy V.V. Antropnyy pryntsyyp u naukoviy kartyni svitu.//Astronomiya i suchasna kartyna svitu. Kharkiv, Vyd-vo «Nauka», 1996. S. 144-182. [Kazyutinsky V.V. The Anthropic Principle in the Scientific Picture of the World.//Astronomy and the Modern Picture of the World]
4. Konventsiya pro biolohichne riznomanittya. [Convention on Biological Diversity] URL: http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/biodiv.shtml
5. Linnik YU.V. Estetika Kosmosa: Avtoref. dis...d-ra filozof. URL: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe [Linnyk Y.V. Aesthetics of space]
6. Ma D. Cherez te, yak my vchymo ditey, vony mozhut' vtratyt robotu. URL: https://forbes.kz/process/education/djek_ma.17.05.2020. [Ma D. Because of the way we teach children, they can lose their jobs]
7. Nodding Nel. Happiness and Education. Cambridge University Press, New York, 2003.308p.
8. Poplavska T. Human Problem in the Context of Holistic Anthropology// Significance of personal self-expression and creative work in the course of formation of the society's cultural potential. London, Published by LASHE, 2016. P.73-76.
9. Wilber K. A Brief History of Everything. Boston: Shambala Publications,2017. 376p.
10. Uspenskiy P.D. Nova model' Vsesvitu. URL: <http://psylib.org.ua/books/uspen02/> [Uspenskiy P.D. New Model of the Universe].
11. Fadel' CH., Byalik M., Trillin B. Chotyryvymirna osvita. Kompetentsiyi, neobkhidni dlya uspikhu. Vyd-vo «Tochka», 2018. [Fadel C., Bialik M., Trillin B. Four-dimensional education. Competencies Needed for Success]

Fedorova Inna Valeriivna

Postgraduate Student at the Department of Philosophy, Sociology
and Management of Socio-Cultural Activities
South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynsky
26, Staroportofrankivska str., Odesa, Ukraine
orcid.org/0000-0002-6345-2309

DEVELOPMENT OF THE EVOLUTIONARY POTENTIAL OF PERSONALITY AS A PROBLEM OF HOLISTIC ANTHROPOLOGY

The aim of the article is to appeal to the possibilities of holistic anthropology to solve the problems of modern man, who is faced with the need for rapid adaptation to the changing world, which is the main condition for a successful life in our time.

Methodology. The solution to this problem is seen in the application of a holistic approach to the multifaceted study of the development of evolutionary potential, one of which is personal realization as a key aspect of human existence. This aspect of the study is aimed at revealing individual abilities and internal resources, which contributes to fuller self-expression and the achievement of higher levels of self-realization.

Originality. The article attempts to synthesize modern cosmology and quantum physics (cosmological anthropic principle and non-locality principle) to build a holistic model of man, with the predominance of spirituality over materiality, but subject to their harmonious interaction. This synthesis was made thanks to a purely holistic worldview, which allows all kinds of experience, including religious-mystical, all types of knowledge, including mythological, all types of metaphysics, which allows us to reach the level of synthesis of this knowledge and form on this basis fundamentally new ideas about the World and Man.

Conclusions. Postmodernism has bequeathed posthumanism to philosophy, and decolonization projects constantly seek to split the framework of humanity. The absence of an essential basis leads to the "erosion" of man, to his fragmentation and diffusion with the Other. In this regard, there is a long overdue need to revise the anthropological model of man, which is proposed by holistic anthropology,

which is based on a huge heritage of spiritual practices, various approaches, ancient traditions and concepts that can become serious transforming forces of our time, a complex for the improvement of the individual and the disclosure of his evolutionary potential.

At the same time, there is a need to revise the approach to education. Being the main factor in the improvement of a person, the educational system should be directed towards the creative development of the potential of the individual, while deepening knowledge about the person, turning it into a harmonious complex of human science with a holistic philosophy at the core. The goal of education should be a happy person, not a successful one, at any cost.

The 21st century opens the horizon for further action. Despite the threat of technological hegemony, it is still possible to build a trajectory of the anthropological vector. This is a time of challenge for a person, a time of active change of former stable social structures, a time of personal improvement. Ultimately, man has to choose whether to be a dependent, atrophied being, or to become an independent, spiritual, truly creative being in an authentic anthropological being.

Key words: *holism, anthropology, evolutionism, man, universe, humanism, education.*